

ЛІДЕРСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ І ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЇЇ СФОРМОВАНOSTI У КУРСАНТІВ ЯК МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ

LEADERSHIP COMPETENCE AND DETERMINING THE LEVEL OF ITS FORMATION IN CADETS AS FUTURE POLICE OFFICERS

У статті висвітлюється значення сформованості лідерської компетентності у курсантів як майбутніх офіцерів поліції для ефективного виконання службових обов'язків. Розкривається поняття «лідерська компетентність» офіцерів поліції, визначаються якості особистості, які мають бути притаманні офіцеру поліції як лідеру, а отже, забезпечують формування у нього лідерської компетентності. Уміння раціонально поводитись у колективі, визначати мету службової діяльності робочої групи, формулювати завдання підлеглим, організувати і спрямовувати службову діяльність підлеглих визначаються наявністю лідерських якостей особистості офіцера-лідера, до числа яких можна віднести високий професіоналізм, прагнення успіху, відповідальність і надійність, впевненість у собі, самостійність, уміння впливати на своїх підлеглих, здатність творчо вирішувати задачі, комунікабельність, близькість до підлеглих, емоційна рівноваженість і стресостійкість. Зазначено, що лідерство в курсантському середовищі можна розглядати як різновид студентського лідерства, яке формується і розвивається найбільш ефективно у людини з 18 до 22 років. Отже, період навчання молодшої людини у закладі вищої освіти є сприятливим для формування і розвитку у неї лідерських якостей. Враховуючи зазначене, доцільно організувати освітній процес у ЗВО МВС України у такий спосіб, щоб виникали умови для формування лідерської компетентності у курсантів як майбутніх офіцерів поліції. Про це свідчать результати проведеного дослідження, які показали, що спеціальна організація освітнього процесу, зокрема, проведення тренінгів і практичних занять з елементами тренінгу лідерських якостей сприяє збільшенню кількості курсантів, у яких формується мотив досягнення успіху, які прагнуть зайняти лідерські позиції, більш зацікавлено ставляться до вирішення службових завдань, зменшується кількість курсантів, у яких переважає мотив уникання невдач. Результати дослідження свідчать про те, що спілкування з підлеглими доцільно здійснювати у формі лідерства.

Ключові слова: компетентність, лідерські якості особистості, лідерська компетентність офіцерів поліції.

The article highlights the importance of the formation of leadership competence among cadets as future police officers for the effective performance of official duties. The concept of "leadership competency" of police officers is revealed, personality traits that should be inherent in a police officer as a leader are determined, and, therefore, ensure the formation of leadership competence in him. The ability to behave rationally in a team, to determine the purpose of the work activities of a working group, to formulate tasks for subordinates, to organize and direct the performance of subordinates is determined by the presence of leadership qualities of the personality of a leader officer, which include high professionalism; desire for success, responsibility and reliability, self-confidence, independence, ability to influence one's subordinates, ability to creatively solve problems, sociability, closeness to subordinates, emotional balance and stress resistance. It is noted that leadership in the cadet environment can be considered as a kind of student leadership, which is formed and develops most effectively in a person from 18 to 22 years old. So, the period of training a young man in a higher education institution is favorable for the formation and development of his leadership qualities. Given the above, it is advisable to organize the educational process in the ZVO of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in such a way that conditions for the formation of leadership competence among cadets as future police officers arise. This is evidenced by the results of the study, which showed that the special organization of the educational process, in particular, the conduct of trainings and practical exercises with elements of leadership training, helps to increase the number of cadets who are motivated by success, who seek to take leadership positions, are more interested in solving official tasks, and the number of cadets decreases, in which the motive for avoiding failure prevails. The results of the study indicate that it is advisable to communicate with subordinates in the form of leadership. **Key words:** competence, leadership qualities of a person, leadership competence of police officers.

УДК 37.01

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2020-20-3-19>

Тюріна В.О.,

докт. пед. наук,
професор кафедри соціології
та психології
Харківського національного
університету внутрішніх справ

Постановка проблеми. Одним із завдань, що стоять перед державою, є підвищення рівня професійної компетентності кожного спеціаліста, в тому числі й працівника Національної поліції, підвищення рівня його підготовленості до виконання службових обов'язків. Виконання зазначених завдань потребує, зокрема, підвищення ефективності функціонування системи підготовки майбутніх працівників поліції, що діє в освітніх закладах України.

Службова діяльність офіцера поліції, особливо працівника патрульної поліції, потребує наявності

комплексу певних якостей, які, утворюючи професійну структуру його особистості, є водночас основою лідерства офіцера у колективі.

Наші патрульні поліцейські проходять тривалий та інтенсивний курс для командирів патрульної поліції «Основи лідерства». Це стало можливим завдяки допомозі наших канадських партнерів. Начальник Департаменту патрульної поліції України зазначив, що канадські партнери допомагають розвивати лідерські якості патрульних-командирів. Тренери курсу мають понад 34 роки досвіду роботи в підрозділах поліції Канади, це старші радники

з поліцейських питань. Підготовка відбувалась за такими напрямками, як: лідерство, командна робота, роль командира і керівника, стрес, медіа, корупція, базові навички командування в критичних ситуаціях, робота з конфліктами, роль жінок у поліції, взаємодія з населенням, оцінка ризиків.

Отже, формуванню і розвитку лідерських якостей у працівників Національної поліції України надається велике значення, тобто у них має бути сформована лідерська компетентність.

Зв'язок з попередніми дослідженнями. Різні аспекти проблеми компетентності вивчали вітчизняні та зарубіжні психологи і педагоги: М.П. Васильєва, Д.І. Дзвінчук, В.А. Козаков, Т.М. Лебедінець, В.І. Лозова, А.К. Маркова, Л.А. Петровська, В.В. Пилаєв, Л.П. Пуховська, С.О. Сисоєва, А.В. Хуторської, Я.В. Цехмістер та ін. Деякі питання комунікативної компетентності розглядали О.І. Єлісеєв, Т.М. Кальченко, Н.А. Кулик, В.О. Тюріна та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Але питання щодо особливостей та шляхів формування лідерської компетентності поліцейського як складника його професійної компетентності залишилися не досить вивченими.

Мета нашої статті полягає в тому, щоб розкрити сутність формування у майбутніх офіцерів поліції лідерської компетентності як складника професійної компетентності та виявити основні елементи, що визначають процес формування та розвитку зазначеної якості особистості.

Виклад основного матеріалу. Аналіз літературних джерел дає змогу дійти висновку, що лідер – це особистість, яка здатна згуртувати, об'єднувати людей заради досягнення якоїсь мети. Роль лідера полягає в умінні повести людей за собою, забезпечити існування таких зв'язків у системі між людьми, які сприяли б вирішенню конкретних завдань у рамках єдиної мети.

Натепер немає однозначної позиції стосовно визначення поняття «компетентність». На думку І.А.Зимньої, компетентність – це інтелектуально і особистісно зумовлена соціально-професійна життєдіяльність людини, що базується на знаннях [3, с. 10]. Схожої позиції додержуються В.А. Болотов і В.В. Серіков, які трактують компетентність як «спосіб існування знань, умінь, освіченості, що сприяють особистісній самореалізації» [3, с. 10]. Таким чином, автори висувують на перший план діяльнісний і когнітивний складники компетентності.

Найбільш актуальним для нашого дослідження є визначення Ю.Г. Татура: «Компетентність – це інтегративна якість особистості, яка характеризує її прагнення і здатність (готовність) реалізувати свій потенціал (знання, уміння, досвід, особистісні якості тощо) для успішної діяльності в певній галузі» [8, с. 6]. Це визначення дає змогу,

на наш погляд, повною мірою розкрити сутність компетентнісного підходу, оскільки, крім діяльнісного і когнітивного аспектів, включає в себе такі характеристики, як ефективність і спрямованість на результат.

Особливий інтерес у рамках компетентнісного підходу викликає лідерська компетентність. Натепер у психолого-педагогічній науці не склалося загальноприйнятої точки зору стосовно її змісту і структури.

У роботах М. Макгрегор лідерські компетенції розглядаються як набір загальних особистісних характеристик, які притаманні лідерам і сприяють виключним досягненням. До числа таких характеристик автор відносить розуміння лідером своєї ролі, вивчення інструментів впливу і власті, здатність брати на себе відповідальність і приймати рішення, служить прикладом для наслідування і т. д. [2]. Таким чином, формування лідерської компетентності передбачає розвиток нових і удосконалення природжених якостей, які визначають ведучу позицію людини в групі.

Сукупними ознаками, що свідчать про наявність лідерських якостей у офіцера поліції, є особливі характеристики рівня його професійної та психологічної компетентності.

На думку Р.Л. Кричевського, можна виділити такі якості сучасного офіцера-лідера, як: високий професіоналізм, відповідальність і надійність, впевненість у собі, уміння впливати на своїх підлеглих, самостійність, прагнення успіху, здатність творчо вирішувати задачі, емоційна врівноваженість і стресостійкість, комунікабельність, близькість до підлеглих [6, с. 63–68].

У нашій роботі ми спираємось на думку Б. Басса, що лідером стає той, хто вважає себе компетентним розв'язувати задачі, що стоять перед групою. Успішним лідерство буде за умови, що члени колективу погоджуються з тим, що цій людині притаманна цільова компетентність [4]. Виходячи з цього, ми робимо висновок про те, що в основі висування індивіда на лідерську позицію лежить визнання його компетентності послідовниками, завдяки делегуванню повноважень найбільш компетентним представникам групи, на нашу думку, відбувається максимальна мобілізація та об'єднання колективу для досягнення групових цілей.

Дж. Бауман розкриває зміст поняття «лідерська компетенція» з позиції як індивідуальних рис, так і умінь [4]. Зміст лідерської компетенції у разі такого підходу являє собою сукупність особистісних якостей та набутих умінь, пов'язаних з цілепокладанням, управлінням, переконанням, вирішенням конфліктів. У такому контексті, на наш погляд, треба підкреслити необхідність активної участі лідера в групових процесах їх урегулювання.

Науковий інтерес являє концепція Р. Фулмера, згідно з якою лідерські компетенції включають

Результати розподілу курсантів (майбутніх офіцерів поліції)
за рівнями мотивації успіху і мотивації уникання невдач

Рівні сформованості мотивації	Кількість курсантів (58 чол.)			
	Початок дослідження (1 курс)		Наприкінці дослідження (2 курс)	
Високий	6 чол.	10,32%	16 чол.	27,52%
Середній	44 чол.	75,68%	36 чол.	61,92%
Низький	8 чол.	13,76%	6 чол.	10,32%

у себе уміння та поведінкові особливості, що є необхідними для досягнення високих результатів в управлінській діяльності. Значна увага приділяється умінням вирішувати проблеми, розставляти пріоритети, створювати ефективні команди, добиватися бажаних результатів [4]. Врахування поведінкових аспектів (організація діяльності лідера) разом з уміннями в процесі розвитку лідерства, на нашу думку, буде значною мірою сприяти ефективному функціонуванню колективу.

Компетентнісний підхід інтенсивно розвивається за рубежом з 60-х років ХХ століття. Один з основоположників цього підходу Д. МакКлелланд виокремив основні компетенції для оцінки продуктивності діяльності в життєвих ситуаціях. До них належать комунікативні уміння (знання того, що відбувається в соціальному оточенні, уміння створювати відповідний емоційний фон); терпіння і витривалість; реалістичне цілепокладання (постановка досяжних цілей); розвиток (формування морально-вольової сфери) [1]. Важливим для нашого дослідження є ідеї Д. МакКлелланда про існування так званої загальної компетентності, яка притаманна всім людям і може змінюватися залежно від віку людини. Виокремлення такої категорії дає змогу, на наш погляд, оптимізувати на певному етапі зусилля учня (студента, курсанта, слухача) і педагога (викладача) в галузі опанування загальними способами діяльності та реалізації їх на практиці.

На цьому базується поняття про феномен студентського лідерства, оскільки вважається, що період з 18 до 22 років є тим віком, коли розвиток лідерських якостей відбувається найбільш інтенсивно [4; 5; 7]. Тому у закладах вищої освіти доцільно спеціально створювати сприятливі умови для прояву лідерських якостей, якщо вони не суперечать колективним. До того ж пізнавально-професійна діяльність позитивно впливає на розвиток лідерських якостей.

У такій ситуації викладач ЗВО, зокрема викладач ЗВО МВС України, виступає в ролі «координатора», і це допомагає курсанту (як майбутньому офіцеру поліції) розвивати лідерські якості. Крім того, розвиток лідерських якостей пов'язаний з будівництвом внутрішньогрупової взаємодії курсантів, у якій визначаються соціальні ролі, кожний курсант займає певну позицію, хтось претендує на роль лідера. Такі умови є оптимальними для розвитку лідерських якостей.

Розвиток лідерської компетентності у майбутніх офіцерів поліції передбачає формування і розвиток різних якостей особистості, серед яких вирізняється прагнення успіху, бажання досягти поставленої мети.

Тому у своєму дослідженні ми зупинимось на діагностиці саме цієї якості особистості. Для цього ми використовували методіку діагностики особистості на мотивацію успіху і мотивацію уникання невдач Т. Елерса [9].

Результати дослідження свідчать, що спеціальна організація освітнього процесу у закладі вищої освіти сприяє формуванню і розвитку лідерських якостей курсантів.

Висновки. Таким чином, з метою успішного й ефективного виконання службових завдань, що стоять перед працівниками поліції, раціональним є здійснювати процес спілкування з населенням та керівництво підлеглими у формі лідерства.

Одним з перспективних напрямів роботи з курсантами як майбутніми офіцерами поліції з метою формування лідерської компетентності доцільно проводити тренінгові заняття, спрямовані на розвиток лідерських якостей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. McClelland D.C. Testing for Competence Rather Than For "Intelligence". *American Psychologist*. 1973. No 28 (1). P. 1–14.
2. MacGregor M.G. Building Everyday Leadership in All Kids: An Elementary Curriculum to Promote Attitudes and Actions for Respect and Success. Minneapolis, 2013.
3. Болотов В.А., Сериков В.В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе. *Педагогика*. 2003. № 10. С. 8–14.
4. Жеребова Н.С. Лидерство в малых группах: автореф. дис. ... канд. филос. наук. Ленинград, 1969. 15 с.
5. Каргин Н.Н. Системная методология: механизм формирования образа специалиста в системе образования (на примере индустрии туризма). *Журнал прикладной психологии*. 2007. № 7.
6. Кричевский Р.Л. Если Вы – руководитель. Элементы психологии менеджмента в повседневной работе. 2-е изд., доп. и перераб. Москва, 1996.
7. Ребрик С. Менеджмент: Уроки Томе Питерсе и других гуров бизнеса. 2-е изд. Москва: Эксмо, 2007. 160 с.
8. Татур Ю.Г. Компетентностный подход в описании результатов и проектировании стандартов высшего профессионального образования. Москва, 2004.
9. Щекін Г.В. Практична психологія менеджменту: науково-практичний посібник. Київ: Україна, 1994. 399 с.